MAGYAR IRODALMI HÍRLEVÉL

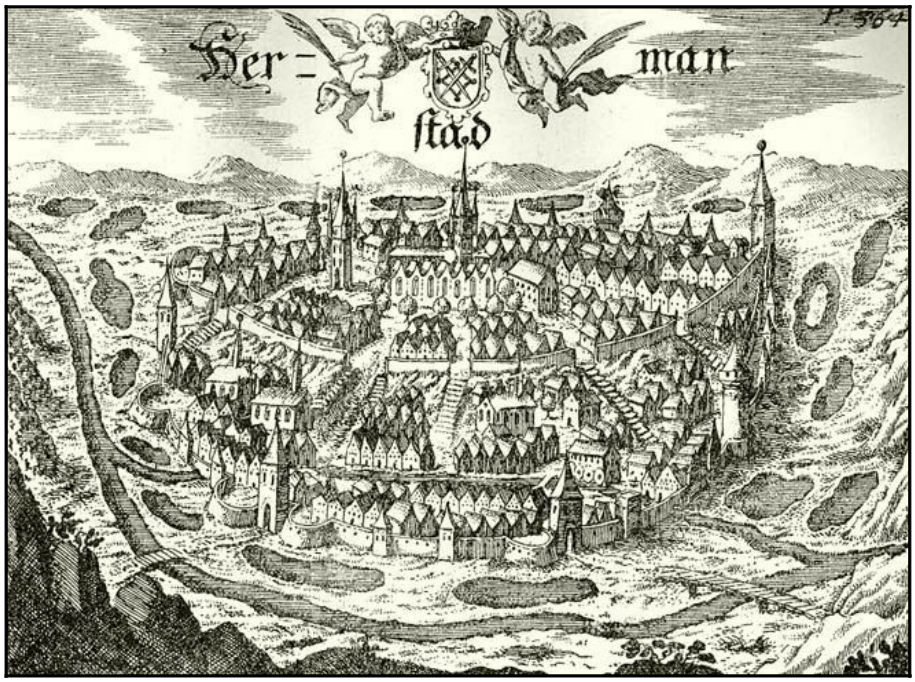

Szeretve mind a vérpadig: XIII. *Cinka Panna*

Emlékezzünk Czinka Pannára! - pályázati felhívás

Katona József (1791-1830)

A Múzsához

Életem irányát kormányozni

Siklósi András: Böjti fohász

A PALÓC ÉS A TINTA

Nemeskürty István: ezt a disznóságot én egyszer megírom

Húsvéti szokások

Székely anekdoták

Közelítések a titok (igazság jóság, szépség) lényegéhez

Shakespeare idézet

2011 ÁPRILIS **ötvennegyedik megjelenés**

Szeretve mind a vérpadig

XIII. *Cinka Panna*

Ha Achillesnek volt Briseise, a mi Ocskaynknak is volt *Cinka Pannája.* – Hogy el ne maradjunk valahogy az Iliásztól.

Cinka Panna cigányleány volt.

Ocskay hozta el Sopronból, mikor azon a tájon táborozott.

Emiatt is nagy belháború folyt a vezérek között.

Eszterházy tábornok azt allegálta, hogy Cinka Panna az ő nagybátyjának a jobbágya, az is tartotta az udvaránál: az tehát az ő tulajdona.

Ezzel szemben Ocskay azt vitatta, hogy Cinka Panna nem jobbágya senkinek, mert a cigány nincs a hanthoz kötve, az szabadon viheti a sátorát odább.

Bercsényi, a fővezér apprehendálta, hogy minek egy alvezérnek az ilyen nagy fastus? Cinka Pannának ott kellene lenni a fejedelem főhadiszállásán: ott már egészen helyén volna. Nem is illik az, hogy egy ezredeskapitány egy cigányleányt hordozzon magával egész táborozásában, aki vele egy sátorban alszik. Mit szól rá a világ?

Erre Ocskay megint azt felelte, hogy van a fejedelemnek úgyis elég sok léhűtője a főhadiszálláson; neki pedig csak az egy Cinka Pannája van; azt ő nem adja oda a Herkópáternek sem. Egyébiránt söpörjön ki-ki a maga sátora előtt.

Utoljára is magára Cinka Pannára lett bízva, hogy válasszon: ott akar-e maradni Ocskaynál, vagy a régi patrónusához, Eszterházyhoz akar visszamenni, vagy a fejedelem udvarába van vágyódása? Cinka Panna aztán azt felelte maga jószántából, hogy már ő csak Ocskay Lászlónál marad meg örökre; mert ő azt az urat kimondhatatlanul szereti.

De még Ocskay is nagyon szerette Cinka Pannát.

A cigányleány remeke volt az asszonyi rútságnak.

Az arcáról nem lehetett megtudni, hogy a harminc esztendőt gázolja-e már, vagy a negyvenet, az olyan ráncos, ripacsos volt és fekete. A szája széles volt, s az egyik szeme oldalt kancsalított. A termete sovány volt, a karjain ráncot vetett a bőr. A haja sűrű volt, és annálfogva gubancos: jaj volt annak a fésűnek, aki abba rendet csinálni beletévedt, mert beletörtek a fogai; annálfogva csak ünnepnapra tartogatták az ilyen hivalkodást. Hanem az öltözete annál választékosabb volt. Az új ruhát nem szívelhette magán: addig nem is tűrhette azt a testén, amíg rongyos nem volt. Az a rongy olyan a gúnyán, mint az ablak a házon: hogy szabadon járhassa a lég. Aztán a piros szoknyát kifoldozni világoskék folttal valami fejedelemi luxus! Az üveggyöngynek azonban nagy barátnéja volt, amiből az a drágább, ami nagyobb (karátszámra megy). Abból volt a nyakában hét sor, a szivárvány hét színeivel. Volt neki piros csizmája is; de azt többnyire a hátára akasztva viselte, s amikor tehette, mezítláb járt; nem ártott az ő talpának sem a tarló, sem az élesre fagyott sár.

Ez volt Ocskaynak az a kedvence, akit a másik két vezér mindenféle praktikával el akart tőle rabolni.

Volt pedig ennek a csúf kis szörnyeteg cigányleánynak egy hegedűje, aminek a húrjaiból azok az ő sovány kezei oly csodaszép dalokat tudtak előcsalogatni a nyirettyűvel, hogy azokon megesett a szíve annak, aki hallgatta. Ő maga szerezte azokat. Lángész volt.

Csak a neveiket ismerjük már a legtöbb dalának. A „halott-tánc”, a „háromszáz özvegy nótája”, „ősapáink dala”. De sok sarkantyú összezengett, de sok pohár összecsengett; de még több kard összepengett ezeknek a hallatára!

Hosszú, unalmas tábori pihenés alatt ezeket a nótákat húzta Cinka Panna Ocskaynak, s húzta addig, míg a vezér leborult a fekhelyére zokogni, s majd megint felugrott, s a lábaival tombolt, és a karjaival hadonázott a levegőben. Jaj, de érti az a cigány: kicsalni a lelket a magyar ember szívéből! Ez a cigányleány jobban értette, mint valamennyi. – Emlegette azt az egész ország, mert aki egyszer meghallotta hegedülni, soha el nem felejtette. Arannyal fizette volna, tejbe-vajba fürösztötte volna akárhány nagyúr, csak nála maradjon; de nem hagyta magát megfogni; olyan volt, mint a vadmadár. Erdő, szabad erdő kell neki, hogy daloljon. Aztán olyan a cigány: pénzedet adod neki, húzza a hegedűből – de ha a lelkedet adod neki, akkor húzza ő is az egész lelkéből! És az egészen más! Valami más!

Cinka Panna azért ragaszkodott olyan nagyon Ocskayhoz, mert tudta, hogy amint ő a hegedűjét megszólaltatja, annak a lelke már ott rezeg az ő húrjain, s azt viszi ő magával a maga ábrándos pusztájába kóborolni, s mikor az ő csúf pofája átszellemül, akkor még az angyaloknál is szebbnek látja azt az, akit zenéjével elbűvölt-bájolt; hogy ezt az embert ő meg tudja kínozni, meg tudja vigasztalni, beteggé tenni és meggyógyítani az ő hegedűjével. Az ilyent szereti a cigány!

Aztán meg tetszett neki az az élet, ami Ocskay táborában dívik. Ma itt, holnap ott, sátor alatt mindig, ahogy a cigányok. Egyszer „hopp”, másszor „kopp”! – Egy nap úsznak a jó borban, másnap a pocsóta víz is drága. Senki se gondol a holnapra. Mindennap új vidéken ütnek tanyát, sehol sem ragadnak meg. Ő mindenütt a tábor közepén, kétkerekű laptikájával, amibe kis tatár lova van fogva. A laptikán tokaji boros átalagok, lengyel pálinkás csobolyók. Egy nap kiürülnek, másnap megint teli vannak.

Cinka Panna el-eltűnik, ha üresek a hordók; nem kell őt félteni: megint visszakerül, s teli vannak a hordók. El nem maradna az Ocskaytól! – El sem lehet fogni, mert hiszen boszorkány. Láthatlanná tudja tenni magát: farkassötétjét bocsát az üldözői szemére, ha rájuk olvassa a varázsmondatot.

… A szomolyáni diadalnap után Ocskay is lakomára hítta magához az alvezéreit az elfoglalt jabloncai kastélyba.

– No, Cinka Panna, most mutasd meg hát, hogy mit tudsz!

Aki legelsőnek megjelent a kapitányok közül, Csajághy volt.

Ocskay eléje sietett, s a nyakába borult.

– Cimborám! – kiálta, indulattól reszkető szóval – megtudtam, hogy hol van a feleségem!

Abból a melegségből, amivel az mondva volt, megtudhatta Csajághy, mennyire szereti Ocskay az Ilonkáját! – Meg volt vele elégedve.

– Most már elhozom őt onnan, fogadom az egekre.

(„Most már az *egekre* fogadja, nem *a poklokra”,* gondolá a puritán alvezér, s azt hitte, hogy így már jobban fog sikerülni.)

A többi alvezérek is egymás sarkában érkeztek ezalatt, Borbély Balázs, Móricz István, Balahó Mátyás.

– Halljátok csak a tervemet! – sietett kirukkolni Ocskay.

Csajághy egy titkos szemvágással inte neki, hogy ne beszéljen, mikor a cigányleány is itt van.

– Dejsz afelől beszélhetünk. Lassú tűzön pirítanák, sem vallana az ki semmit. Különben is része leend a tervünkben, s neki kell azt leginkább előmozdítani. Jöjj ide közénk, s hallgass rám, Cinka Panna.

A cigányleány, megtudva, hogy tanácskozásban lesz része, előhúzta a tarsolyából a kurta szárú cseréppipáját, kicsiholt, rágyújtott, s a pipát az agyarára vágva, odaguggolt a többi uraságokkal egy körbe, csak a földre; nem szokott ő széken ülni.

– Cinka Panna, neked itt kell engem hagynod.

– Nehéz lesz az.

– De még a hegedűdet is.

– Az még nehezebb lesz.

– Izenetet kell vinned tőlem a feleségemhez.

– Már akkor minden könnyű lesz.

– Nem olyan könnyű, mint gondolnád. Tudnál-e nyavalyatörős lenni?

– Hogyne tudnék? Láttam elég kórságost életemben.

– Csakhogy a tettető nyavalyatörősre ráismernek könnyen.

– Tudom. Hogyha a markába beszorított hüvelykujját embererővel ki lehet feszíteni, akkor az csalfa koldus, korbáccsal gyógyítják meg; de ha semmi erőhatalommal ki nem lehet feszíteni a hüvelyket a markából, akkor igazi kórságos, beveszik az ispotályba. Próbáljátok meg rajtam!

Cinka Panna a borzalomig híven tudta az epilepszis rohamait utánozni, s az erős férfiak ketten sem bírták a hüvelykujját kifeszíteni.

– Ez hát megvolna. Mondjad, uram, tovább!

– Te innen most felballagsz Bécsbe. Jártál ottan többször.

– Jobban otthon vagyok, mint a pusztán. A vén herceg idejében mindig ottan farsangoltam.

– Ismered a Krisztus töviséről nevezett apácák kolostorát?

– Hogyne? Ott akartak egyszer megseprűzni, amiért kártyát vetettem a kapusnénak.

– Annak a háznak a kapuja előtt kell összerogynod, és a nyavalyatörőst mutatnod. Ott azután majd fölvesznek, és bevisznek az apácákhoz. Azok közt van az én feleségem.

– S miről ismerek én rá a te feleségedre?

– Bolond! Hogyne ismernél rá? Hát hisz az a legszebb asszony a világon.

– Vagy úgy? Hát nem én vagyok az? De hátha a szemem megcsal?

– Akkor a füled majd eligazít. Te nem tudsz másként, csak cigányul meg magyarul. A bécsi apácák között pedig senki sem tud magyarul, csak az én feleségem. Azt fogják odaküldeni hozzád, hogy kikérdezzen, ki vagy, mi vagy, honnan kerültél ide.

– Mit hazudjak?

– Fennhangon akármi bolondot; de súgva csak a nevemet mondd neki. Akkor ő azután majd szerét ejti, hogy egyszer úgy beszélhessen veled, amikor más nem hallja.

– Madárnyelven fogok vele beszélni. Hát aztán mit mondjak neki?

– Most várj sorodra. Elébb vezéreimmel szólok. Nekünk most egész dandárunk van együtt. Bercsényi nekem engedte át a Ritschántól elfoglalt ágyúkat, fegyvereket és lovakat. Csapataink most már fegyverzet dolgában is összemérkőzhetnek a császári hadakkal. Ágyúinkkal, haubicainkkal zárt városokat is megostromolhatunk. Carnuntum diadalkapujára a minap felírtuk: „Morgen komm ich wieder.” Beváltjuk az ígéretet.

Tetszett a vállalat mindenkinek.

Csajághy azonban észrevételt tett rá.

– Én elhiszem, hogy nagyobb és rendezettebb erővel másodszor is el lehet hatolnunk Bécs külvárosáig, s ott megint összeverekedhetünk a helyőrséggel; hanem azt is hiszem, hogy amire mi a Favorita-vonalt felverjük, akkorra a te nődet rég elvitették a kolostorból, s biztosabb zárt helyre rekesztették el.

– Még nem mondtam el végig a tervemet. Most Balahó uramhoz fordulok.

Balahó uram a csendes idők alatt révészmester volt a Tiszán. A harci idők őt is elszólították az evező mellől. Felcsapott kurucnak. Itt is sok hasznát vették. Halászokból, hajós-, révészlegényekből egy csapatot alakított, mely az ő vezénylete alatt nevezetes szolgálatokat tett a vizeken átkelésnél, meg mikor tüzes dereglyékkel az ellenség hajóhídját kellett elrontani. S még azonkívül az a rendkívüli jó tulajdona is megvolt, hogy nagyon tudott a közönséges emberek nyelvén beszélni: megszokta révész korában, mikor az átkelésnél térítgette a régi hiten levőket az új magyar hitre. S mindenekfelett egy semmi lehetetlenséget el nem ismerő perversus ember volt őkegyelme. Másforma öltözetet most sem viselt, mint révész korában: parasztgúnyában járt, begyűrt tetejű süveggel a fején, hájjal kenve a hosszú haja, borostás az arca, szélfúvástól, napsütéstől barnapiros a bőre, a szemei kicsinyre összehúzva, mint azoké szoktak lenni, akik mindig a vizet nézik.

– Hallom a szép szót – monda Balahó uram Ocskay megszólítására.

– Az én tervem az, hogy mi fegyveres erővel előhaladunk Schwechatig. Átkelünk Hainburg alatt a szigeteknél tombácokon, s másnapra ott vagyunk. Aki odáig utunkat állja, magára vessen érte, amit kap; de fel nem tartóztat. Komoly ellentállást csak Schwechatnál fogunk találni. Ott most az elhagyott török sáncokat megszállva tartják a császáriak, s ágyúkkal megrakták. Meglássuk, hány zsákkal telik. Meglehet, hogy nagyobb lesz a füstje, mint a lángja, de hűbelebalázs módjára nem megyünk neki fejjel a falnak. A megérkezés napjának az éjszakáján azonban Balahó hadnagy uram harmadmagával egy csónakra ül, s víz ellenében felevez a Duna keskenyebbik ágán egész odáig, ahol a császári vadaskert és az apácakolostor kőfalai között a szigetekre átjáró rév van. Mennyi idő alatt történik ez meg?

– Ott leszek másnap éjfél után két órakor, ha a magam ladikjával mehetek.

– Kegyelmed akkor ott marad és vár sorára. A révnél van egy márványrondella, amit kétoldalt roppant nagy szomorúfűzfák takarnak. Ezeknek a közelében fog maradni. – Most hallgasd te tovább a magadét, Cinka Panna. Amint ti meghalljátok az ágyúdörgést kelet felől; de még az égő házak füstjét is fogjátok láthatni, az lesz a jeladás, hogy én megérkeztem Schwechat alá. Aznap te egyszerre csoda módra meggyógyulsz, s kikéred a bizonyítványodat, hogy felépülve odébb mehess. Az éjszakát azonban még ottan töltöd; mert éjjel a kolostor ajtaját nem nyitják fel se ki-, se bemenőnek. Azon az éjszakán az ápolónőd a feleségem, arcát (magaddal vitt szerekkel) befested olyanra, mint a magadé.

– Hogy még szebb legyen! – szólt közbe Cinka Panna.

– Mit bánom én, akármilyen lesz; csak visszajöjjön! Ő felveszi a te gúnyádat, s reggel, korán hajnalban, mikor kinyitják a kaput, a te bizonyítványoddal kibocsáttatja magát. Terajtad ismét kitör a nehézkórság: semminek tudója, részese nem vagy – a nőm pedig siet a Duna-parton megtalálni Balahó hadnagy uram csónakját, s azzal illa berek, nádak, erek! Mire észreveszik a szökését, azt sem tudják, merre üssék bottal nyomát? – Hát híveim, hogy tetszik nektek ez a terv?

– Veled megyünk, ahová vezetsz! – monda Csajághy, s a többi kapitányok, hadnagyok is rázúdultak: „Még az Operenciás-tengerig is!”

– Oda megyek, ahová küldesz – mondá Cinka Panna. – De úgy gondját viseld ám a hegedűmnek, mint én a te asszonyodnak!

– Hát Balahó uram, mit szól hozzá?

– Kordéval kápsáló, facipős barát legyen belőlem, ha el nem hozom a kegyelmed asszonyát! Megteszem ezt a *tempót!*

És azután az egész lakoma alatt egyébre sem ittak áldomást, mint ennek a tervnek a sikerültére.Cinka Panna sohasem húzta még olyan szépen a búsméla magyar dalokat, amikben annyi titok van elmesélve: századok panasza egymáshoz; laktalan puszták éjféli szózata; örökbe hagyott keserűség; álmok ábrándozása, amikből soha nincsen fölébredés; a fél világot kihívó kérkedés; vigasztaló reménydadás; és annyi név nélküli érzésnek harmóniává alakult káosza; jókedv és szomorúság – együtt; vagy ki tudja, mi? Egyik sem! Vágy, gyönyör, kín, a szem kicsordul a könnytől. – Mi az?

És még ezt is odaadja Ocskay, azért hogy a feleségét visszaszerezze! Bizony nagyon szeretheti azt az asszonyt!

Jókai Mór

Czinka Panna
(1711-1772)

Sajógömörön született Czinka Panna (Cinka Panna) virtuóz magyar cigányzenész, legendás cigányprímás.

Zenészcsaládból származik, nagyapja és apja II.Rákóczi Ferenc fejedelem udvarának muzsikusai voltak

Már 9 évesen olyan tisztán hegedült, hogy a szép reményű gyermeket több gömöri földbirtokos saját költségén Rozsnyóra küldte, hogy ott megfelelően kiképezzék a hegedűjátékban. Elsősorban földesura Lányi János támogatta. A kis Panna a jeles városi karmester tanításában részesült és rövid idő alatt rohamos haladást tett a hegedűjátékban és a zenében. Tizenkét éves korára bámulat tárgya lett muzsikája. Tizennégy éves korában férjhez ment egy nagybőgőn játszó cigány zenészhez. Nemsokára férjével - az ügyes Viola di Gamba cigány zenésszel - és annak két fivérével 1728-ban megalapította kis zenekarát. Czinka Pannáé volt az első igazi cigányegyüttes, amelyben két hegedűs (egyik közülük a prímás, a másik a kontrás), egy cimbalmos és egy bőgős játszott. Cigányzenekaruk híre napról-napra terjedt, ünnepségek alkalmával 20-30 mérföldet is utaztak. Ez az első ismert híressé vát magyar cigányzenekar.

Földesuruk kis házat építetett Panna számára telekkel egybekötve és szolgálatában tartotta, patronálta a cigányzenekart. Kétévente a banda minden tagja szép új vörös ruhát kapott. A Sajó partján élt boldog családi életet Panna, s később fiai alkották az egész zenekart. Amikor nem zenéltek, nemcsak a háztartást látta el, hanem kovácsmester férjének műhelyében is segített. Kortársai szerint Panna rövid pipát szeretett szívni, mert annak hossza nem zavarta a hegedülésben. Muzsikája sok pénzt hozott a konyhára, de egész életében takarékos maradt és a szép vagyont övéinek hagyta.

Czinka Panna zenéit (A régi magyar zene kincsei című gyűjteményében) gróf Fáy István és Káldy Gyula adta ki a 19. században. Ezek azonban nem az eredetiek, köztük a Czinka Panna-nóta sem. A legenda Pannának tulajdonítja a Rákóczi-indulót, de ez a 19. század elején, jóval a halála után keletkezett. Fáy gróf legendateremtő volt, aki feltűnő szépségű, drágakövekkel ékesített ruhájú cigányprímásnőnek írta le Pannát, akinek Amati hegedűje volt.

Czinka Panna legismertebb szerzeményei közé sorolhatók többek közt: a **"Háromszáz özvegy nótája"**, a **"Halotti tánc"** és az **"Őseink dala"**.

Végrendeletében azt kérte, hogy díszruhájában temessék el gyémántos gyűrűvel és mellé helyezzék kedves Amati-hegedűjét is, melyet Csáky bíbornoktól kapott ajándékba egyik fellépése után. Sírja fölé földesura emléket emeltetett.

Endrődi Sándor 1897-ben írt híres nótaszerű versének részlete Czinka Pannáról:

"Cinka Panna hegedűje,
Hegedűje -
Mintha csak a sátán maga
Hegedűlne:
Bűbájol a ringatója,
Bolondít a keserűje.

Ha vígan szól az a nóta,
Az a nóta:
Szent Dávid is táncra perdül
Fenn a holdba:
A kerek ég csupa csillag,
A kerek föld csupa rózsa.

De mikor bús a nótája,
A nótája:
Beborul a csillagos ég
Nagy rónája, -
S mintha egész Magyarország
Hervadozna, sirdogálna…"

magyarnota.com

Alakját számos irodalmi alkotás örökítette meg: Jókai Mór Szeretve mind a vérpadig című műve, Ocskay László brigadérosról szóló regénye, amelyben valódi koránál korábbra helyezi Pannát és Fáytól eltérően csúnyának mutatja be.

Kodály Zoltán Czinka Panna balladája című daljátéka - melynek szövegírója Balázs Béla - 1948. március 15-én került bemutatásra az Operaházban, a mű bukás lett.

Czinka Panna emlékét őrzi Sajógömörön található mellszobra is, amely a barokk-klasszicista kastéllyal áll szemben. A rendszeresen itt rendezett Országos Czinka Panna Prímásverseny egyik programja a szobor megkoszorúzása. 1996-ban Csemer Géza népszínművet írt Czinka Pannáról. A 2008-ban elkészült Czinka Panna filmet Dušan Rapoš rendezte.

Emlékezzünk Czinka Pannára! - pályázati felhívás

Dátum: 2011. January 20. Thursday, 15:05
Rovat: Rákóczi Szövetség Balogvölgyi H. Sz.

Kiíró: A Rákóczi Szövetség Balogvölgyi Helyi Szervezete
Pályázat címe: Emlékezzünk Czinka Pannára!
Pályázhatnak: általános és középiskolás tanulók
Kategóriák: Esszé, Riport, Rajz, Poszter, Tárgy
Beérkezési határidő: **2011. május 31. (kedd)**
Kiállítás: **2011. június - a Tompa Mihály Alapiskola (Nyugat-lakótelep), könyvtár**

A pályázatra olyan munkákat várunk, amelyek Czinka Pannát, az első magyar cigányprímás életét és korát idézik fel. A pályamunkákban lehetőség van arra, hogy bemutassák a példaképként szolgálható legendás magyar cigányprímásnő erényeit, zenei virtuozitását, regényes életútját, emlékezetét. Az alkotásokban érdemes csak egy témakört alaposan körbejárni.

A pályamunka technikájának kiválasztása egyéni döntés. Beküldhetők esszék, riportok, rajzok, poszterek - fotók, saját készítésű tárgyak, montázsok, saját versek, leírások, amelyek legjobban kifejezik az adott kort, a történelmi eseményeket, társadalmi-viszonyokat. A pályamunka elkészítéséhez a tanulók kérjék a szülők, osztályfőnök, illetve a történelem, magyar, zene vagy rajz szakos tanáraik segítségét. A nyertes pályaművek készítői értékes ajándékokban részesülnek, minden pályázó alkotása emlékkiállításokon vesz részt. Az elbírálásnál figyelembe vesszük a kreativitást és hitelességet egyaránt. Egy pályázó csak egy pályamunkát adhat be!
Javaslatok pályamunkákra:
Sajógömör, ahol 1711-ben megszületik Czinka Panna *(rajz - festmény)*
A mai Sajógömör, a szülőhely *(riport - videó vagy írott)*
Nemes Lányi János felismerése, Czinka Panna iskoláztatásának jelentősége *(esszé)*
Kis ház a Sajó parton *(tárgy - makett)*
Cigánybanda - a prímás, kontrás, cimbalmos, bőgős *(rajz - festmény)*
Az első magyar cigányzenekar *(poszter - képeslap)*
Muzsikálásra való korabeli utazás 20-30 mérföldnyire *(poszter - képregény)*
Beszélgetés egy cigányprímással *(riport - videó vagy írott)*
Czinka Panna a hegedűvel *(rajz - festmény)*
Az olasz Amati-hegedű *(tárgy - makett)*
Beszélgetés egy hegedűkészítővel *(riport - videó vagy írott)*
Czinka Panna a pipájával *(rajz - festmény)*
Czinka Panna férje kovácsműhelyében *(rajz - festmény)*
Beszélgetés egy cigány kováccsal *(riport - videó vagy írott)*
Czinka Panna családjával - négy fia és egy lánya *(rajz - festmény)*
Czinka Panna példás takarékosságának jelentősége *(esszé)*
Czinka Panna II. Rákóczi Ferencet szórakoztatja /Csákvári István után/ *(rajz - festmény/fikció)*
Czinka Panna díszruhában, gyémántos gyűrűvel *(rajz - festmény)*
Czinka Panna 1772. februári halálhíre a sajtóban *(poszter - korabeli újságkészítés)*
Ökröss Bálint színműve a Színészek Lapjában *(poszter - korabeli újságkészítés)*
Endrődi Sándor nótaszerű verse 1897-ből *(poszter - képregény)*
Jókai Mór a Szeretve mind a vérpadig című művében megalkotott Czinka Panna *(esszé)*
Dózsa Endre kétkötetes regénye 1913-ból *(esszé)*
Czinka Panna nóta *(esszé - versköltés)*
Kodály Zoltán 1948-as Czinka Panna balladája daljátéka *(esszé)*
Balázs Béla Czinka Panna balladája szövegkönyvének hibái *(esszé)*
A Czinka Panna balladája opera négy felvonásának átiratai *(esszé)*
Álarcos jelenet a pozsonyi várban *(rajz - festmény)*
A kuruckor népzenéje - kuruc-nóták *(esszé - szöveggyűjtemény)*
Rákóczi-induló *(poszter)*
Czinka Panna sajógömöri szobra *(poszter)*
Csemer Géza 1996-os színműve Czinka Pannáról *(esszé)*
Dušan Rapoš 2008-as filmje Czinka Pannáról *(esszé)*
Országos Czinka Panna Prímásverseny *(esszé)*
Czinka Panna a 21. században *(esszé - fikció)*

A pályázatokat a következő címre várjuk:
Rákóczi Szövetség Balogvölgyi Helyi Szervezete
Uzovská Panica - Uzapanyit 26.
98022 Veľky Blh - Nagybalog
További információ: balogvolgy@citromail.hu e-mail címen kérhető, a témával kapcsolatos további segítség és útmutatás: a www.balogvolgy.polgarinfo.hu honlapon található.
A pályamunkához a következő adatokat szükséges csatolni: név, születési dátum, lakhely, értesítési cím, iskola, osztály, pályamunka címe, felkészítő pedagógus vagy személy megnevezése.

Rákóczi Szövetség Balogvölgyi Helyi Szervezetének vezetősége

Polgárinfo

Katona József (1791-1830)

1791. november 11-én született Kecskeméten; iparos család sarja.

Elemi tanulmányait 1798-1802 között a kecskeméti római katolikus iskolában végzi. A gimnáziumi éveket a pesti és a kecskeméti piaristáknál tölti. Az egyetemi tanulmányokra előkészítő filozófiai osztályokat a szegedi piaristáknál és a pesti egyetemen végzi. 1810-13 között jogot hallgat Pesten, de érdeklődését elsősorban a történelem és a színház felé irányítja. 1811-től bekapcsolódik a Második Pesti Magyar Játékszíni Társaság munkájába. Békési József néven segédszínész, darabokat fordít, dramatizál. Beleszeret Déryné Széppataki Rózába. 1815-ben feloszlik a társulat, állandó épület és a támogatás hiánya miatt: a színészek a vidéki társulatokhoz szegődnek. 1815-ben ügyvédi vizsgát tesz. Felhagy a színházzal: „Ha a madár látja, hogy hasztalan esik fütyörészése, élelméről gondoskodik és elhallgat.” 1820 végén - a szülővárosa tanácsának ajánlott *Bánk bán*nal - visszaköltözik Kecskemétre, ahol alügyész, 1826-tól főügyész. Anyagi körülményei rendeződnek, támogatja családját.

1830. április 16-án - ebéd után, hivatalába tartva - szívszélhűdésben hal meg.

A Pest-Budán működő magyar színtársulathoz társulva, Katona néhány év alatt járta be azt az utat, amelyhez a magyar drámairodalomnak több évtized kellett. 1811 a fordítások éve (Ziegler, Kotzebue), 1812-ben dramatizál, átdolgoz (*A borzasztó torony*, *Monostori Veronika*, *Hédervári Cecília*), 1813-ban pedig már eredeti, történelmi drámákat ír. Katonát egy drámai hőstípus, a második ember konfliktusrendszere érdekelte igazán (*Aubigny Clementina*, 1813; *Ziska*, 1813). Ezek a hősök már sokkal bonyolultabb jellemek voltak, mint az általa látott-játszott lovagdrámák belső vívódások nélküli vitézei. De írt Katona karácsonyi darabot (*Luca széke*, 1812), csalódott szerelmesként vígjátékot (*A rózsa, vagy a tapasztalatlan légy a pókok között*, 1814), melynek bemutatóját éppen a címzett, Déryné akadályozta meg az utolsó pillanatban, önmagára ismerve a címszereplőben. Átdolgozta a Német Színház által előadott történelmietlen Szent István-drámát (*István, a magyarok első királya*, 1813). Új dramaturgia kialakításának igényét jelzi az 1814-es *Jeruzsálem pusztulása*.

1814-ben következő évre szóló beadási határidővel az Erdélyi Múzeum pályázatot hirdet a leendő kolozsvári színház számára. Döbrentey Gábor fogalmazza meg a felhívást: a dráma eredeti és történeti tárgyú legyen. A lehetséges témák között megemlíti Bánk bán történetét is. „A tárgy históriai, hősi legyen. Választhatja a poéta vagy a magyar históriából, vagy akármely másból is.” A határidőt meghosszabbítják, 1818-ban hirdetnek eredményt. A fődíjat Tokody János *A pártosság tüze* című darabja nyeri. A díjazottak között szerepel Bolyai Farkas két drámája is. Katona műve nincs megemlítve sem.

1819-ben készül el a végleges változat. Katona figyelembe veszi a jogász- és színésztárs, Bárány Boldizsár *Rostá*ját, hibajegyzékét, találó meglátásait. Nyomtatásban 1820-ban Kecskeméten jelent meg. Az ősbemutató 1833-ban Kassán volt, Melinda szereében Dérynével. A következő színpadra állítás 1834-ben Pesten történt. Az 1848. március 15-i előadás félbeszakadt; a Táncsicsot az előadásra váró nézőközönség nem tudta kivárni a darab végét, s Laborfalvi Rózát követelte a színpadra. Jókai írja: „A nagy napot fényesen kellett bevégezni, a várost estére kivilágították, s a színházban ingyen előadást tartottak; Bánk bán lett rögtön kitűzve. De az egyszer eksztázisba hozott közönségnek nem volt már türelme Petur bánt végighallgatni. Neki a „Talpra magyar” kellett! Mit lehetett tenni, II. Endre fényes udvarának, Bánk bánostul, királynéstól félre kellett állnia...” 1861-ben Erkel Ferenc megzenésítette; 1976-ban Illyés Gyula átigazította.

A szakirodalom a könyvtárjegyzékeket áttanulmányozva arra a következtetésre jutott, hogy Katonát elsősorban a már említett második ember, illetve ebből a konfliktusból következően az uralkodó elleni merényletek foglalkoztatták a történelemből.

Történeti tény, hogy II. András távollétében főúri összeesküvők 1213. szeptember 28-án a pilisi erdőben megölték Gertrúd királynét; síremlékét meg is találták a pilisszentkereszti ciszterci apátság területén. Nem Katona az első, aki a Bánk bán-témát feldolgozta.

Hans Sachs XVI. századi német író volt az első szépirodalmi feldolgozó, de írt drámát a Katona-kortárs, osztrák Grillparzer és Kisfaludy is. Katona a különböző történeti felfogásokat koncepciójának megfelelően egyesítette. Pray György szerint a királyné ártatlan, politikai összeesküvés áldozata lett. A Kézai-krónika szerint bűnös a királyné, és erőszakos csábítás is történt. Katonánál Bánk a gyilkos, de vannak összeesküvők is. A végleges változatban fölerősíti a gyanút Gertrudisszal szemben, anélkül, hogy az olvasó-néző egyértelmű bizonyosságot nyerne a csábításban való közreműködésről. A történelmi szereplők közül megváltoztatja a csábító személyét, Berchtold, kalocsai érsek helyébe Ottót teszi. Saját leleménye Tiborc, Biberach, Izidóra. A spanyol menekültekre, a bojóthiakra Kézainál már történik utalás.

Az expozíciót az Előversengés és az első felvonás jelenti. Katona tudatosságát jelzi, hogy fölvonultatja és bemutatja a tragédia legfontosabb szereplőit, és érzékelteti a lehetséges konfliktusokat: Ottó és Biberach kapcsolata, Ottó Melinda iránti érzelme, Gertrudis viszonya Ottóhoz az előversengésben mutatkozik meg. Az első szakaszban színre lépnek a bojóthiak. Petúr megjelenésével exponálódik a merániak és magyarok ellentéte, a békétlenek jelszava összekapcsolja a magánéleti és közéleti konfliktust. Tiborc színrelépése újabb perspektívából világítja meg a nemzet helyzetét, és ezáltal a közéleti konfliktust erősíti. Újra színre lépnek az előversengés szereplői, Ottó elutasítja Izidóra közeledését, Melinda visszautasítja Ottót; majd a királyné ambivalens kapcsolata mutatkozik meg öccsével szemben és az első szakaszt Bánk nagymonológja zárja.

Ettől kezdve az egyes szakaszok hol a közéleti, hol a magánéleti konfliktust erősítik, helyezik előtérbe. A Második szakasz elsősorban a közéleti, a Harmadik szakasz a magánéleti bonyodalmakat tárja elénk, ezt egészíti ki Tiborc nagymonológja. A Negyedik szakaszban összekapcsolódik a két szál; a tetőpont a királyné meggyilkolása. Az Ötödik szakasz Bánk tettének mérlegelése a király színe előtt.

Arany János *Bánk bán tanulmányok* című töredékes munkájában csoportokra osztotta a szereplőket: Bánk bán és köre: Melinda, Mikhál, Simon, Petúr a lázadókkal, Tiborc, Soma a fiacskájuk; Gertrudis és köre: Ottó, Biberach, Izidóra; Endre és köre: Myska bán és Solom mester.

A nemzeti dráma értékrendjének csúcsán a nemzethez tartozás áll. A konfliktus a nemzeti érdek megsértéséből fakad. Katonánál nem idegengyűlöletről van szó, hiszen a bojóthiak sorsa a Szent István-i befogadó nemzet koncepciót erősítik. A merániak azonban erőszakosságukkal, mohóságukkal egzisztenciális és erkölcsi érdekeket sértenek. Az értékrend másik összetevője a család, mely sérthetetlen közösség, a nemzeti összetartozás szimbolikusan legkisebb egysége. Ezt sérti meg Ottó. A konfliktus tehát kettős természetű, köz- és magánéletbeli, mely legnyilvánvalóbban Bánk és Gertrudis alakjában sűrűsödik össze, s kettejük összecsapása egyúttal a megbomlott harmónia helyreállítását is jelzi.

A két főszereplő személyiségének összetettsége a felvállalt szerepek sokrétűségéből, egymást kiegyenlítő hatásából fakad.

Bánk bán nádor, a király után az ország első embere. Endre távollétében ő a felelős az ország nyugalmáért, rendjének biztosításáért. Ez a szerep arra kényszeríti, hogy felülemelkedjen a konfliktuson, s személyében jelképezze az ország egységét. Mint magyar országjárása során megismerkedik a nemzet sorsával, a bizonytalansággal, feszültséggel, melyet a Merániak túlbuzgalma, hatalmi dominanciája és érzéketlensége okoz. Ezt az élményt erősíti fel Petúr, ki a nemesség elnyomatását, hatalomból való kiszorítását sérelmezi. Tiborc pedig a parasztság megnyomoríttatásáról beszél nagymonológjában. Ez a szerep a békétlenekhez köti, kötné Bánkot. De Bánk férfi, férj is, akit: Ottó terve illetve annak megvalósulása a legszemélyesebb mivoltában, szerepében sért, s ez ismét a merániak elleni fellépést sürgeti.

A bánki késlekedés oka tehát a szerepek egyensúlyt teremtő voltából fakad. Ez az egyensúly azonban rendkívül ingatag, feszültségekkel teli, s bármilyen váratlan mozzanat kibillentheti, felboríthatja. Lélektanilag tehát hiteles, hogy a 4. szakaszban látszólag indokolatlanul következik be a gyilkosság, Gertrudis és Bánk vitája felborítja a szerepek egyensúlyát.

Gertrudis királyné; bár nem közjogi méltóság, a szerep mégis megköveteli az önfegyelmet, a mérsékletet, az önkorlátozást. E szerepében el is utasítja Ottó tervét. Katona többször is királynőként aposztrofálja, ha nem elírásról van szó, jelzi Gertrudis szerepzavarát, hatalomvágyát. A nemzeti tragédia értékrendjéből következik, hogy a haza, mint legfontosabb érték, a merániak tetteit is motiválja, így érthető, hogy Gertrudis a hazájabeliekhez húz, az ő érdekeit képviseli. A gyilkosság közvetlen kiváltó oka, hogy Bánk a merániakra tesz sértő megjegyzést, erre ránt tőrt Gertrudis. A női, asszonyi, rokoni szerep Ottó mellé állítja.

A konfliktus azonban nem szűkíthető le a két főszereplőre, sőt nem egyszerűsíthető le a különböző körök összeütközésére. Katona legnagyobb művészi erénye, hogy shakespeare-i minta nyomán minden szereplő mögé teljes életet, életutat rajzol, megteremtve azt a drámai szituációt, melyben az egyes szereplők megnyilatkozhatnak, s így teljes személyiségükkel vehetnek részt a drámai cselekményben.

Petúr történeti alak. Egyes források szerint a királyné gyilkosa. Királypárti, Endre mellett áll. A békétlenek vezére, ő hívja vissza Bánkot. A hagyományos értelmezésben ő a rebellis, a „vértolulásos” magyar, aki csupán a nemesi osztályérdekeket képviseli. Valójában azonban reálpolitikus, az események őt igazolják, anélkül azonban, hogy Bánk egyéni tette megkapná a közösségi felhatalmazást. Ezért átkozza meg utolsó szavaival az „alattomos gyilkost”.

Tiborc fiktív személy. Nagymonológjából kiderül, hogy nem nincstelen, hanem telkes paraszt. Van mit veszítenie a merániak uralma alatt. Patriarkális viszony fűzi a címszereplőhöz, akinek már atyját is szolgálta, sőt ő mentette meg életüket (lásd: sebhely a homlokán). Öntudatát jelzi, hogy elutasítja Bánk adományát, hiszen a pénzzel mindenkin úgysem tudna segíteni.

A bojóthiak, Mikhál, Simon - menekültek Spanyolországból, belviszályok és az arab támadás miatt. Simonnak 7 fia van, ez a 7 törzset, nemzetséget jelképezi, a jövendő új honfoglalás jelképei. A bojóthiak sorsa, a befogadás gesztusa a Szent István-i befogadó nemzet koncepciót tükrözi, másrészt analógiás a sorsuk a lehetséges magyar nemzethalállal, a hazájában számkivetetté vált nemzet jelképével.

Biberach Ottó szövetségese. Dramaturgiai szerepe: az intrikus. Tetteit, világszemléletét két tényező motiválja: a hazátlanság; nem kötődik egyetlen közösséghez sem, számára „ott a haza, ahol a haszon”; illetve a család hiánya; anyja meghal, apja nem kedveli. A nemzeti dráma két legfontosabb értékét nem birtokolja.

Izidóra türingiai lány, Gertrudis hozza udvarába. Szerelmes Ottóba viszonzatlanul. Az uralkodó káosz láttán vissza akar térni hazájába, Gertrudis nem engedi. Valójában „cseregyerek”, Gertrudis lánya helyett van itt. (Gertrudis és Endre lánya: Árpádházi Szent Erzsébet.)

Ottó Gertrudis öccse. Fülöp király gyilkosa. Magyarországra menekül, nővére védelme alatt áll. Beleszeret Melindába. Tragikus vétsége, hogy a szerelem egyoldalú, erőszakkal valósítható meg, megsértve a család szentségét.

Melinda drámai szerepköre a naiva. Vidékről kerül föl az udvarba, természetes kedvessége félreérthető Ottó számára. Férje nem áll ki egyértelműen mellette, Bánk tragikus vétsége az is, hogy eltaszítja magától Melindát.

Az első 4 szakasz a nemzeti dráma hagyományos modelljét követi. A köz- és magánérdek megsértéséből fakadó konfliktus Bánk tettével megoldódik. Az ötödik szakasz azonban új dimenziókkal gazdagítja a művet, mely túllép a nemzeti dráma konfliktusán, s a görög tragédiákat idéző mélységet kap a mű. A szakasz elején kétségbe vonják Bánk tettének közösségi érvényét, Petúr szavai alattomos gyilkosról tudósítanak. A fokozatosan föltáruló múlt, az oknyomozás igazolja Bánk tettét, erre utalnak Endre drámazáró szavai.

Miért következik be Bánk összeomlása?

Erkölcsbölcseleti értelemben tett és következménye viszonyáról van szó. Bánknak nemcsak a királyné megölését kell vállalnia, hanem a következményeket is, a vérfürdőt, az anarchiát, az elszabadult indulatokat, melyektől meg akarta védeni országát. A király belső dilemma után igazolja a tett jogosságát, de nem menti föl a következmények felelőssége alól.

Összeroppanásának másik oka a görög tragédiák klasszikus motívuma, mely szerint nincs arányban a bűn a büntetéssel, nincs a kettő között racionális, megokolható viszony. Bánk a világot uraló isteni törvények kegyetlenségét okolja: „Nincs a teremtésben vesztes, csak én”.

A *Bánk bán* stílusát, nyelvét a szakirodalomban eltérően ítélik meg. Egyes vélemények szerint a mű befogadásának legnagyobb nehézsége a nyelv archaikus volta, színpadon ma már nem élő régiessége. Kétségtelen, hogy a *Bánk bán* a magyar nyelv fejlődése történetének átmeneti állapotában íródott: túl a Kazinczy-féle nyelvújításon, de innen még a Vörösmarty nevével fémjelezhető valódi nyelvi forradalmon, illetve az új magyar költői nyelv kanonizációján.

Más felfogás szerint a mű legnagyobb értéke a nyelve. Az egyes szereplők lelkiállapotuknak, habitusuknak megfelelő nyelven szólalnak meg. Alkalmassá teszi Katona a nyelvet az érzelmi különbségek visszaadására. A retorikus felépítettségű monológokat az érzelmi zaklatottságot jelző hiányos mondatok váltják. Jól él az író az alapvető közlésformák metaforikus jelentésével („Jó éjszakát!”), egyes megoldásai Vörösmarty erőteljes képeit idézik. „Azoknak, akik a 21. századba átlépő emberiség vélt szellemi fölényével tekintenek az elharapott mondatokra, a verssorról verssorra áthajló tirádákra, a régies szerzői utasításokra, próbát ajánlunk: ne olvasmánynak tekintsék, hanem mondják fennhangon, hogy kiderülhessen már néhány mondat után, mennyire élő-lüktető, drámai szöveg ez. Egy kirobbanó tehetségű író őserejű műve.” (Kerényi Ferenc)

A*Bánk bán*verselése blank verse, a nemzeti tragédiák kötelező metruma a 19. században.

Katona 1820-ban írja híres röpiratát: *Mi az oka annak, hogy Magyarországban a játékszíni költőmesterség lábra nem tud kapni?* A felsorolt és tárgyalt tények: az állandó kőszínház hiánya, a nemzeti dicsekvés, a könyvformában való megjelenés nehézségei, a cenzúra működése, a recenzió, az elvi bírálat hiánya. A szülővárosában töltött évtized további eredménye a *Vágy* című költemény, mely az új romantikus irodalom periodikájában, az *Auróra*ban jelent meg 1823-ban; egy helytörténeti írás *A kecskeméti pusztákról*, valamint egy elutasított terv arról, hogy a kecskeméti mészárszéket színházzá alakítsák át.

enciklopedia.fazekas.hu

Katona József: Bánk bán. Kolozsvár, 1880-as évek. E. Kovács Gyula (Bánk bán)

A Múzsához

Múzsa segíts! segíts!
Jaj, de kihez, s ki szóll?
Engemet egy se tud,
élek-e, vagy halok.
El ne kacagd magad
Múzsa tehát ezen:
esdekelő Levél
ez csak elődbe, melly
zsámolyodon hever;
majd hogy idővel azt
tudd: ki kiáltja, szép
Bölcs, segedelmedet.
Hisz nem is én vagyok
csak magam, aki rád
kurjogat, oh kegyes
Múzsa! holott soha
még nem is esmeréd.

Katona József

Életem irányát kormányozni

Katona József csalódott szerelmében, a híres színésznőben, Széppataky Rózában, a későbbi Dérynében. Erről a csalódásról szól a Bánk bán szerzőjének az alábbi, 1813-ban kelt levele.

Holnap jókor reggel haza kell utaznom. Én magát véghetetlen szeretettel szeretem, s lelkemben hordom képét, mióta legelőször színpadon megláttam játszani. Ezen szende képet fogom titkon keblembe zárva hordani véglehelletemig. Ha meghallgat, s hajlandó hozzám: - egy darabka rózsaszín szalagot; ha meg nem hallgat - egy darabka fekete szalagot zárjon a felelethez. E két szín fogja életem irányát kormányozni. Ha rózsaszín lesz a jel: fél év múlva visszatérek Pestre, s akkor bővebben fogok nyilatkozni. Ha fekete lesz: akkor szívem örökre gyászolni fog.

K. J. [Magyar szerelmes levelek 1528-1944. Gondolat Kiadó, Budapest 1976.]

Böjti fohász

(Mindszenty bíborosnak odaátra)

Alszik szunnyad szinte minden

halálos zord néma csöndben
Bár közeleg jön a húsvét
tombol a tél támad ismét
Erdő mező csonttá dermed
növény állat pusztul szenved

Hófúvásban jégben élünk
egyre fogyunk s hull a vérünk
Temetőben ifjúságunk
a szakadék szélén állunk
nyakunkon a hóhér bárdja
süllyedünk az éjszakába
Csak a zsarnok vasárnapol
s bennünket a sárba tipor

Ébredj ember virulj élet
rügyezz gyönyörű természet
Süss fel nap égj perzselj hétrét
tündököljön föl a húsvét

Engedd Isten hogy a néped
hittel zengje dicsőséged
Add vissza elrabolt álmunk
évezredes szabadságunk
Idegen ne bántson minket
ne fossza ki a földünket
ne alázzon ne védjen meg
ne szeressen s ne öljön meg
„Testvérre" nincs több szükségünk
söpörd ki az ellenségünk
sújts le tigrisre cápára
taposs rá a viperára
Elég volt a vereségből
gyalázatból rettegésből
Meguntuk a börtönt bitót
a sok férget rongy besúgót
Elég már a szolgaságból
rombolásból és romlásból

Esedezve kérve kérünk
engedj újra szépen élnünk
Adj hazánknak tisztességet
bort búzát és békességet
méltó népet és virágzót
förgetegben is megállót
Fordítsd felénk derűs orcád

Tavaszodj ki Magyarország

Siklósi András

A PALÓC ÉS A TINTA

A palóc legény elemózsnát hozott hazulról az úrfinak, ki a városban járt iskolába.

Meglátja a legény az almáriom tetején a nagy tintásüveget, s felé kacsint.

– Innám een abaó, ha szabadna.

– Innál a gutát! – mond a diák –, hisz az tinta.

– Hadd legyeek az tinta, csak een egyet húzhatnék belőle.

– No hát húzz belőle egyet, tudom, hogy nem húzasz másikat.

A legény fogja az üveget, s egyet kortyant belőle.

– Üm! – mond fanyar képpel – hát mért nem mondta az úrfi? Hisz nem tinta ez, hanem kalamáris.

Jókai Mór

Nemeskürty István: ezt a disznóságot én egyszer megírom

Nagy örömmel fogadta a neki odaítélt Kossuth Nagydíj hírét Nemeskürty István író, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Széchenyi-díjas irodalomtörténész, aki hétfőn a Parlamentben vette át az elismerést.

(MTI) - Nemeskürty István kulturális és művészeti életünk jelentős spektrumát átölelő sokoldalú munkássága, a magyar játékfilmkészítés több mint negyedszázados irányítása, irodalom-, művelődés- és bibliatörténeti művei, forgatókönyvei, gazdag publikációs tevékenysége, példaértékű életpályája elismeréseként részesült a Kossuth-díj alapítása óta csupán néhány alkalommal átadott Kossuth Nagydíjban.

Nemeskürty István szerteágazó munkásságára visszatekintve *Requiem egy hadseregért* című kötetét emelte ki. "Írói tevékenységemet tekintve a legvakmerőbb lépés - a szó politikai értelmében is - és meglepő módon a legnagyobb siker a Requiem egy hadseregért című, 1972-ben megjelent könyvem". Mint az író felidézte, a kötet több millió példányban kelt el, majd film is készült belőle. "Nagyon fontos volt, amikor nekifogtam, mert '43 márciusában a Ludovikán a nagyobb közönségnél jobban és részletesebben értesültünk az eseményekről" - utalt a magyar II. Hadsereg doni tragédiájáról a katonai akadémiára érkező hírekre.

Nemeskürty István beszámolója szerint társaival ekkor felháborodtak és kétségbeestek, amiért az ország lakosságát szinte egyáltalán nem tájékoztatták a Don-kanyarban történtekről. "Akkor, 1943 tavaszán elhatároztam, hogy ezt a disznóságot én egyszer megírom, úgy ahogy volt. Megírtam. Négy évet várt a kiadásra, öt kiadó adta egymás kezébe, mert féltek tőle. Nagyon féltek tőle, de igazat írtam" - szólt a Requiem egy hadseregért megjelentetésének történetéről.

Egyik legjelentősebb közéleti szerepvállalására kitérve Nemeskürty István elmondta: úgy érzi, 1998 és 2001 között sikeres munkát végzett a millenniumi ünnepségek kormánybiztosaként. "Talán nem is volt még egy olyan, államilag, központilag szervezett nagy ünnep, amelybe ne keveredett volna bele valami kellemetlen mozzanat. Nem volt sem tüntetés, sem rendőrség, sem gumilövedék, és az ország őszintén ünnepelt, erre büszke vagyok" - jegyezte meg.

Mint a Kossuth nagydíjas alkotó hozzátette, a közéleti tevékenységet lehetőleg már kerüli, jelenleg az foglalkoztatja, a "Szent István által alapított" ország miért romlott meg "tudatilag, területileg, erkölcsileg" és ebben ki, hol hibázott.

"Nekünk azt tanították a Ludovikán, hogy bármilyen baj történik, ha egy harcot, egy csatát elveszítünk, mindig először azon kell gondolkozni, hogy én hol hibáztam" - fogalmazott Nemeskürty István, hozzáfűzve azonban: meglátása szerint most összességében "jó lelkiállapotban van az ország, akkor is, ha...".

Nemeskürty István 1925. május 14-én született Budapesten, 1956-tól szerkesztő volt a Magvető Könyvkiadónál. 1959-től 1963-ig, majd 1972-től ismét a Budapest Filmstúdió vezetője, 1961-től a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanára, 1984-től a Magyar Filmintézet igazgatója volt. 1987-ben nyugalomba vonult. 1990-ben a Magyar Televízió elnöke volt. 1994-től a Magyar Művészeti Akadémia elnöke, 1998-2001-ben millenniumi kormánybiztos volt. Az irodalomtudomány kandidátusa, 1966-tól doktora.

Munkásságának fő területei a magyar irodalomtörténet, valamint a magyar filmtörténet. Filmesztétikai tanulmányai sorából az 1974-ben kiadott *Federico Fellini* című munkája emelkedik ki. 1992-ben *Kis magyar művelődéstörténet (1000-1945)* című munkájában foglalta össze a magyar kultúra évszázadait. 1993-ban két kötetben jelent meg *A magyar irodalom története* című alapmunkája. Esszéit, politikai elemzéseit, forgatókönyveit és színműveit 1993-1996 közt adta közre.

1971-ben Balázs Béla-díjat, 1979-ben József Attila-díjat kapott. 1992-ben Széchenyi-díjjal tüntették ki kiemelkedő történelmi, irodalmi és művészeti munkásságáért, a tudomány eredményeinek több évtizedes népszerűsítéséért. 1994-ben elnyerte a magyar filmszemle életműdíját, 2001-ben Corvin-lánc kitüntetést kapott. 2001-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Nagykeresztjét. 2002-ben II. János Pál pápa a Nagy Szent Gergely Lovagrend nagy tiszti keresztje a csillaggal (polgári tagozat) kitüntetést adományozta neki. 2003-ban Prima Primissima Díjat, 2004-ben Szent István-díjat, valamint Teleki Pál-emlékérmet kapott.

Fotó:mti kultura.hu

Húsvéti szokások

Várnegyed, 2009. április 10.

A húsvét a kereszténység legfőbb ünnepei közé tartozik a karácsonnyal és a pünkösddel együtt, ekkor Krisztus kereszthaláláról és feltámadásáról emlékezik meg. A húsvét kialakulásában fontos szerepet játszott a zsidó Pészakh, az egyiptomi fogságból való megmenekülés ünnepe, innen származik számos európai nyelvben az ünnep elnevezése (pl. Pasqua - olasz, Paque - francia). A germán hagyományban a tavaszi napfordulóhoz kötődött Ostara, a túlvilág istennőjének termékenységi ünnepe, melynek elemei az újjászületés, a feltámadás. A germán hagyomány nyoma az Easter (angol) illetve az Oster (német) megnevezésben ismerhető fel.

A húsvét mozgóünnep: a tavaszi napéjegyenlőséget követő első holdtölte utáni vasárnapra, március 22. és április 25. közé esik. Az ünnep időpontjáról a niceai zsinat határozott i. sz. 325-ben. 40 napos böjt előzi meg a húsvétot, ez a húsos-zsíros, állati eredetű ételektől való tartózkodás, valamint a hangos, táncos mulatságok és lakodalmak tilalmának időszaka.

Az ünnephez kötődő szokások részben pogány (kiszézés, villőzés), részben keresztény (passió játék) gyökerűek. A húsvét katartikus rítus: kiemelt szerepet játszik a tisztaság, tisztulás. Nagypénteken napfelkelte előtt friss kútvízzel vagy patakvízzel kellett mosakodni, az védett a betegségek ellen. Ezt a hajnali vizet aranyosvíznek nevezték.

A nagyböjti zöldágazás és villőzés, valamint a húsvét hétfői locsolkodás célja a termékenységvarázslás, a természet újjászületésére irányuló mágia. A húsvéti ünnephez teljes munkatilalom társult. A húsvéti szokások közül fontos az ételszentelés. Ételáldozat jellegű a húsvéti bárány; a bőséget, a gazdagságot szimbolizálja a sonka; a tojás pedig az élet, az újjászületés jelképe.

A nagyszombat éjjelén kezdődő húsvéti határjárás a tavaszi vetés mágikus védelmét szolgálta. Ma is gyakorolt szokás a locsolkodás - egykor a kútnál, forrásnál, újabban kölnivel. A meglocsolt leányoktól viszonzásként hímes tojást kaptak a legények viaszolt, karcolt, berzselt díszítéssel. A böjti tilalom után ekkor kezdődhetett újra a tánc is. A húsvéthoz kötődő újabb keletű szokás a gyermekek megajándékozása.

Sándor Ildikó néprajzkutató, Hagyományok Háza

Oláhfalviakról ...

Egy előkelő úr deszkát vásárolván, mialatt annak árát kifizeté lakában, a deszkaárus egészben meglátá magát a nagy tükörben, s nevetni kezde magában.
- Mit nevet, földi? – kérdi az úr.
- Én biz azt – volt a felelet - , hogy tova egy falumbeli embert látok, ne! Én jól ismerem őt s ő nem engem, nem akar ismerni a kevély büszke.

Két szekeres egyike bemvén egy főrangú úrhoz megtudni, van-e aladó gabonája, meglátá magát a nagy tükörben, s útitársát vélvén ott állani, kérdé megütközve hirtelen:
- Ugyan bizon, bátya, hát kied is itt van? Hiszen én kiedet ott künn a szekéren hagyám.

Egy királybíró utat csináltatván a Hargita közelében, látá, hogy egy oláhfalvi ügyes ember letette kalapját egy nagy kőre, s úgy töri vasbottal a követ, mondá neki:
- Földi! Tegye fel azt a kalapot, én nem akarom hogy senki süvegeljem engem, főképpen mikor munkában van.
- Én bizon nem is az ázért vettem le – mondá sajátságos egyszerűséggel az oláhfalvi.

Egy oláhfalvi elmés ember egykor ezzel álla bé egy főtanoda első tanárjához:
- Én azt hallottam, édes professor úr, hogy itt ma disputatio lesz, s azért jöttem, hogy tudjam meg, mi az a disputa?
- Az abból áll – monda tréfálódva a tanár -, hogy az egyik ember kérdést teszen a másik eleibe, s aki nem tud megfelelni a kérdésre, az tartozik hat forintot fizetni a kérdőnek.
- Jó – mond az oláhfalvi -, úgyhát disputáljunk mi ketten.
A tanár most leülteté őtet az asztal mellé, szembe magával, s letéve hat forintot az asztalra, monda:
- No, én azt kérdem tőled elsőben is, mondd meg nekem, ki volt Jézusnak az anyja?
- Azt már jól tudom, hogy Szűz Mária volt, hallottam a plébános úrtól is elégszer – felele az. – De ne menjünk most olyan messze – mond az oláhfalvi - , hagyjuk el azt a régi dolgot, hanem mondja meg a professor ár, hogy ki volt az én anyám?
- De azt csak nem tudhatom, hogy ki volt a te anyád – mondá a tanár.
- No, ha nem tudja, hát enyim a hat forint – mondá az oláhfalvi, s elkapván a hat forintot az asztalról, mint a szél, eltűnék a tanodából.

Egy havasalji ember deszkát vivén eladni kisfiával, szekere bedűlt a sáncba. Két útitársa odaérkezvén, helyreigaziták a szekeret. E szekeres továbbindultában mondá kisfiának:
- Minket mégis kisegíte a bajból a jószerencse.
- Minket bizon nem a jószerencse – mondá a fiú - , mert minket Pistabáék.

Egy deszkaárus a városban látván, hogy a fiacskája a toronyóra ütéseit számlája ujjain, kérdé tőle:
- Hány az óra, fiam?
- Négy vékony, kilenc vastag mindössze tizenhárom – felele a fiú.

Egy ember a havas alól peres dolgában a fővárosba mene az ügyvédehez, hideg télben, térdig érő hóban.
- Jó szánút van-e, földi? – kérdé tőle az ügyvéd.
- Biz én nem tudom, mert én gyalog jöttem – felelé az.

Egy deszkaárus a havas alól a városba menvén láta ottan egy rendkivüli kövér s egy rendkivüli sovány úriasszonyt, monda szekerestársának előbb a kövérre, aztán a soványra mutatván:
- Ne te, né! Ez tán mind megeszi annak a másnak a részit.

Egy nagy havas közelében huzamos idő alatt egy falucska keletkezett, hol azelőtt csak néhány juhászkunyhó volt. E falunak még vad s míveletlen lakói más falvak példájára egy diákot hozának a főtanodából a húsvéti ünnepre. A diák prédikálásával nagy kedvességet nyere előttük. E diák midőn hazaindula ünnep után közülök, néhányan megfogták őtet s elvágának egy kicsin darabkát a füle hegyéből. A sérelmes diák panaszt teve azért a tiszthatóságnál s aztán a szembesített bevádlottak így menték ott magukat:
- Mi e diákot igen megszerettük a szép tanításáért, s elvégeztük magunk között, hogy pünkösdre is eppen ezt a diákot hozzuk magunk közi, azért jegyztük meg a fülit, hogy azon jegyből ráismerhessünk, s annál könnyebben kiválaszthassuk a nagy sereg diák közül.

Egy ifiú ügyvéd a homoródi fürdőn létében kérdé mulatságból ottan egy oláhfalvi fiúcskától:
- Hát igaz-e az, hogy a ti falutokban lakó gazdák nem merik egészen végigszántani a szántóföldjüket, mert attól félnek, hogy ha egyik végére igen kimennek az ekével, addig a másik vége felbilen?
- Nemigen billedez biz az, hallja kend – felele a fiú – mert annak annyi kő van a végin, hogy nem tud felbilleni.

Székely anekdoták, lovete

Közelítések a titok (igazság jóság, szépség) lényegéhez

Az igazság erős, a jóság gyöngéd, megnyugtató a szépség.

Az igazság szépsége miatt nem riaszt, jósága miatt szeretetreméltó.
A jóságnak igazsága ad erőt, vonzóvá szépsége teszi.
A szépség igazsága által tündöklik, jósága által hódít.

Az igazság kemény. A jóság lágy. A szépség megfoghatatlan!

Az igazság felé az ész törtet, de birtokba csak a hit veszi.

A jóság felé az akarat törekszik, de a remény ülteti szívünkbe.
A szépség felé ezer vonzalom húz, de lelkünkbe a szeretet varázsolja.

Mácz István

"De azt hiszem, hogy mind a férj hibás,
Ha elbukék a nő. Midőn hitet
Feledve, idegen keblen pazarlják
Kincsüket, – vagy féltés dühében a nőt
Rabbá teszik, vagy mint barmot verik,
Vagy elrabolják zsebpénzét s örökjét;
– Bennünk is epe van; szivünk szelid,
De bosszús is. Minden férj tudja meg:
Hogy nője is, mint ő, tud érzeni,
Lát hall, szagol, és édest s keserűt
Izlel, mikép ők. Mit tesznek, midőn
Elhagynak hűtlenül? kéjvágy-e az?
Úgy hiszem, az. Vagy szenvedély tevé?
Bizonynyal az. Vagy gyöngeség talán?
Az is lehet. S hát bennünk nincs-e kéj,
Nincs szenvedély, vagy gyöngeség, mi bennök?
Hát bánjanak velünk jól, mert különben
Példát nekünk ők mutatnak a bűnben."

Shakespeare

A Magyar Irodalmi Hírlevelet szerkeszti: Fenyvesi Miklós

Email: miklos.fenyvesi@fibermail.hu

http://irodalmihirlevel.freewb.hu/magyar_irodalmi_hirlevel

Terjeszti a Kárpáti Harsona

http://www.karpatiharsona.info